

Innleiing

Hausten 1998 starta det nasjonale prosjektet *Talemålsendring i Noreg* (TEIN). Starten vart markert med konferansen *Språkleg variasjon og regionalisering* på Alver Hotel, Alversund i Nordhordland, 6. og 7. november. Konferansen hadde 34 deltakarar og 16 av desse heldt innlegg om språklege emne som fell inn under prosjektet. I dette heftet av skriftserien til TEIN, *Målbryting*, er alle innlegga, bortsett frå tre, samla. Artikkane er identiske med eller byggjer på innlegga som vart haldne på konferansen. I tillegg er det tatt med ei stutt historisk framstilling om korleis TEIN har vorte til og ei orientering om prosjektets innhald og form.

Tittelen på opningskonferansen signaliserer to av hovudtemaa til prosjektet: talespråkleg variasjon og regionalisering. Ei mengd talemålsstudiar i Noreg har dokumentert at språket stendig endrar seg og varierer, men vi veit lite om korleis talespråket i dag endrar seg og varierer i ulike delar av landet. Vi har grunn til å tru at det er i ferd med å utvikla seg regionale dialektar i Noreg, slik det t.d. har gjort i Danmark, men vi veit lite om kva som kjenneteiknar dei norske regionaliseringsprosessane, og kor språkleg, sosialt og geografisk omfattande dei er. Eit viktig mål for TEIN er å gje ei beskriving av regionaliseringsprosessane og utviklinga av eventuelle regionaltalemål, og dessutan å prøva å forklara den språklege utviklinga som finn stad. Språkleg variasjon og regionalisering var difor to naturlege emne for den fyrste prosjektkonferansen til TEIN.

Alle artikkane i heftet handlar om språkleg variasjon og regionalisering i ei eller anna form, men i somme artiklar er desse temaa meir eksplisitt til stades enn i andre. Store delar av landet er representerte i desse artikkane, og dei gjev oss såleis døme på kva for slags talespråklege utviklingsprosessar som er i gang rundt om i Noreg i dag.

Dei to gjesteførelesarane som var inviterte til konferansen, Inge Lise Pedersen og Frans Gregersen frå Universitetet i København, heldt hovudførelsingane på konferansen. Inge Lise Pedersen set i artikkelen sin temaet språkleg regionalisering inn i ein dansk og nordisk samanheng,

medan Frans Gregersen ser kritisk på prosjektet TEIN og norsk sosiolingvistikk i eit overordna vitskapsteoretisk og sosiolingvistisk ljøs. Gjesteforelesarane var inviterte til opninga av TEIN både fordi den nordiske sosiolingvistikken står sterkt i København, og av di den talespråklege regionaliseringa er komen langt i Danmark. Dei danske forskarane har stor kunnskap og innsikt i talespråklege regionaliseringsprosessar.

Ein av dei fast vitskapleg tilsette, Martin Skjekkeland frå Høgskolen i Agder, og ein av stipendiatane innom prosjektet, Unn Røyneland ved Universitetet i Oslo, representerer to av delprosjekta innom TEIN. Skjekkeland studerer utviklinga av talemålet på Agder, og diskuterer i artikkelen sin i kva grad det er i ferd med å utvikla seg regionalmål der, medan Røyneland diskuterer fenomenet språkleg regionalisering med grunnlag i talemålsutviklinga på Røros og Tynset.

Dei andre artiklane byggjer på innlegg som hovudfagsstudentane heldt på konferansen. Eit viktig føremål med *Målbryting* er at hovudfagsstudentane skal ha høve til å få på trykk problemstillingar dei arbeider med, slik at dei kan nå ut til fleire og på den måten både skapa debatt og få tilbakemeldingar på arbeida sine. Eit anna føremål med skriftserien er at nye forskingsresultat kan nå ut til eit breiare publikum, og at fagmiljøet og andre språkinteresserte kan halda seg orienterte om kva som no går føre seg av arbeid innom talemålsgranskinga og sosiolingvistikken i Noreg. I denne samanhengen er studentarbeida svært sentrale.

Studentbidraga er av ulik art. Somme studentar var heilt i starten av hovudfagsprosjekta sine då konferansen vart halden, og innlegget deira har difor karakter av å vera prosjektpresentasjonar og refleksjonar over arbeidet med å avgrensa eit talespråkleg emne (Eskeland og Vold Ulset). Andre var komne godt i gang med prosjekta sine, men hadde enno eit stykke att før dei var ferdige, og for dei var det naturleg å presentera aktuelle problemstillingar som dei arbeidde med (Rudi, Skramstad og Strømme Nilsen). Ein av studentane som er representerte i dette heftet, var ferdig med hovudfagsprosjektet sitt før konferansen fann stad (Haugen), medan tre studentar leverte avhandlinga hausten 1998 (Hernes, Sølberg

og Tvitekkja)¹. Tre av desse studentane (Haugen, Hernes og Sølvsberg) kunne såleis presentera meir samla og samanhengande forskingsresultat enn dei andre. Eit av studentbidraga (Tvitekkja) skil seg ut ved ta opp fagkritiske problemstillingar. I dei aller fleste artiklane finst det viktige metodiske og teoretiske refleksjonar som er prosjektrelevante.

Hovudfagsstudent Tone Skramstad (UiO) presenterer prosjektet sitt om språkleg regionalisering i Hadelands-regionen. Ho er m.a. oppteken av kor langt nordover den talespråklege oslocirkumferensen strekkjer seg. Kari Anne Vold Ulset (NTNU) presenterer prosjektarbeidet sitt som er ein studie av talemålet blant ungdom i nedre Melhus. Sosiolingvistisk leksikografi er emnet for prosjektet til Bård Eskeland (UiO). Han studerer orddaude på Stord i sosiolingvistisk ljos. Nina Berge Rudi (UiO) diskuterer tilhøvet mellom rapportert og reell språkbruk med grunnlag i eigne studiar i Hallingdalen og Gudbrandsdalen, og finn at samsvaret er heller godt. Olav Sølvsberg (HiA) gjer greie for språkendingar i førdedialekten i Sogn og Fjordane, og Elin Strømme Nilsen (UiB) viser korleis det utvikla seg ei slags 'rikstalenorm' mellom elevar frå heile landet som gjekk på Dalen offentlege blindeskule i Trondheim. Reidunn Hernes (UiB) studerer i kva grad utviklinga av osmålet vert påverka av bergensdialekten, og Sigfrid Tvitekkja (UiO) hevdar i sitt fagkritiske bidrag at språkgranskarane utfører (språk)politisk arbeid når dei driv det dei sjølve trur er verdinøytral forskning. I det siste studentarbeidet i denne samlinga studerer Ragnhild Haugen (UiB) utviklinga av sogndalsdialekten og viser at dei tradisjonelle formene held seg svært godt.

Dette heftet gjev eit nokså representativt bilete av kva for problemstillingar ein arbeider med innom TEIN, korleis ein arbeider innom prosjektet, og kven som er prosjektmedarbeidarar.

Gunnstein Akselberg

---

¹ Heilt frå dei fyrste drøftingane om eit nasjonalt talemålsprosjekt tok til i 1995, har talemålsgranskarar ved dei fem institusjonane som er med i TEIN, hatt uformell fagleg kontakt, slik at dei fyrste hovudfagsstudentane kunne ta til å skriva TEIN-relevante oppgåver før prosjektet formelt var starta opp.